

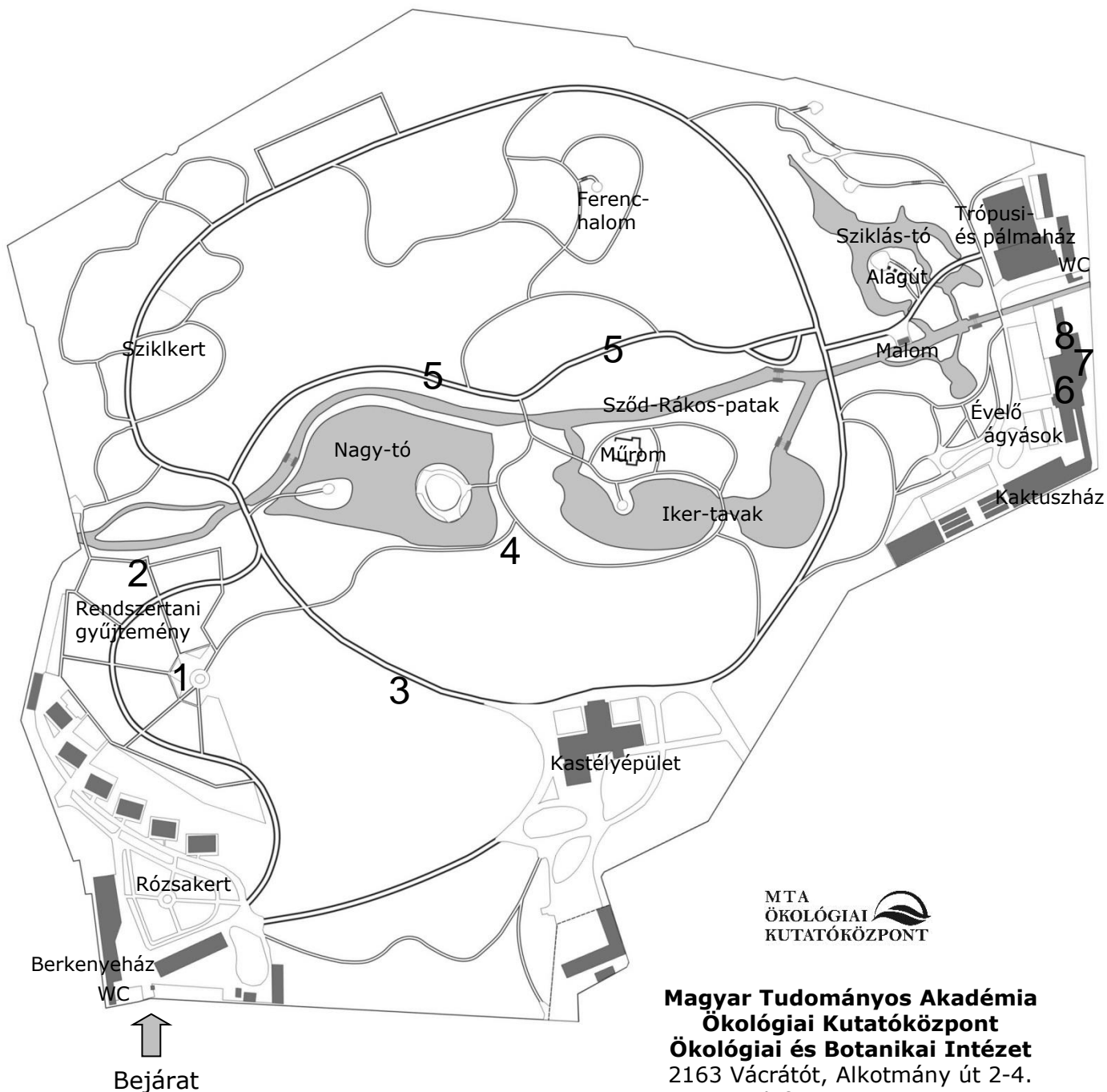
2019. március

A hónap érdekességei

Nemzeti Botanikus Kert Vácrátót



Kárpáti sáfrány (*Crocus heuffelianus*)



MTA
ÖKOLÓGIAI
KUTATÓKÖZPONT

Magyar Tudományos Akadémia
Ökológiai Kutatóközpont
Ökológiai és Botanikai Intézet
2163 Vácrátót, Alkotmány út 2-4.

Telefon: 28-360-122

E-mail: botanikuskert@okologia.mta.hu

www.botanikuskert.hu

www.okologia.mta.hu

**Térképes útmutatónk abban segít,
hogy az aktuálisan virágzó fajok,
vagy más időszakú látnivalók közül
néhányat könnyedén megtaláljon
Kertünkben.**

Üdvözöljük hazánk leggazdagabb, mintegy 12 000 növényfajt és fajtát számláló élőnövény-gyűjteményében, a Magyar Tudományos Akadémia Nemzeti Botanikus Kertjében. Törzsvendégeink jól tudják, hogy tűzzön kegyetlenül a nap, fújjon a jeges szél, a 27 hektáron elhelyezkedő, elbűvölő hangulatú tájképi kertbe ágyazódó tudományos gyűjtemény évszokról évszakra mindig kínál valami érdekességet a növényvilág végtelen sokféleségéből. Havonta megjelenő térképes ajánlatunkkal néhány időszereű látniivalóra szeretnénk felhívni növényyszerető látogatóink figyelmét.

Böjtmás hava

Kertünkben a madarak napról-napra hangosabban szóló, szívderítő, kikeleti éneke és a sáfrányokkal kezdődő virágpompa jelzi, itt a tavasz! Az idei télen pihentek a hólapátok, alig volt hótakaró a kertben, a létfontosságú csapadékot csak enyhe havazás és néhány kisebb eső adta. Kemény fagyok sem tizedelték a kertet, így a téli növényvesztéség is kisebbnek várható. A rendkívüli időjárás, az enyhe tél végén jött kisebb hideghullám nem tévesztette meg a cserjék és fák többségét. Kihajtásuk, virágzásuk ugyanis nem annyira a hőmérséklethez, mint a fényhez, vagyis a napok hosszúságához igazodik.

1. A Rendszertani gyűjtemény domboldalát sáfrányok tarka tömege díszíti, mely különösen napsütésben pompás látványt nyújt, vidáman színesítve a még alvó rendszertani kertet. Három faj, a vad alakjában sárga virágú **korai sáfrány** (*Crocus chrysanthus*), a **sárgatorokú sáfrány** (*Crocus sieberi*), és a magasabb, élénk bíborszínű **illír sáfrány** (*Crocus tommasinianus*) fajtái kerültek a földre, vegyes kiültetésben. Ezek dél-délkelet-európai fajok, mindnyájan jó vízelvezetésű, sovány vagy közepesen termékeny talajt és tűző napot igényelnek.

2. A Rendszertani gyűjtemény szélső, eldugott kis ágyásában most nyílnak a hangák. Az erikafélék (*Ericaceae*) családjába tartozó télálló cserjék, a rododendronok, azáleák, fajdbogyók, áfonyák az üde, párás éghajlatot és a savanyú talajt kedvelik, ezért olyan divatosak pl. Angliában, ahol az úgynevezett hangakertek szinte kizárólag alacsonyabb erikafélék szőnyegszerű bokraival vannak beültetve. Kertünkben azonban nem érzik jól magukat, kivéve a **hússzínű hangát** (*Erica carnea*) és hibridjét (*E. x darleyensis*), mely mésztűrő növény. Alacsony, kúszó szárú, terpedt ágú cserje, túszerű levelei négyes örvökben állnak. Kora tavasszal nyílik, s a ráhulló hó sem károsítja látványos fürtvirágzatba tömörülő apró virágait. Európa hegyvidékein, különösen mészkő vonulatokon fordul elő, 2700 m magasságig, fenyvesek aljnövényzetében és sziklás, havasi gyepekben.

3. Az **illatos lonc** (*Lonicera fragrantissima*) nem éppen feltűnő szépségű növény, de korai virágzása és rendkívüli illata mindezt feledteti. A téli időjárástól függően lombhullató vagy részben örökzöld cserje. Párosával álló, kétajkú krémfehér, nagyon erőteljes, kellemes illatú virágai lombfakadás előtt, februárban, márciusban, enyhe teleken még korábban nyílnak. Késő tavasszal beérő, borsó nagyságú, fakó piros, lédús termése, közös kocsányon, aljuknál párosával összenőtt un. ikerbogyó. Kelet-Kínából származó cserje. Bármilyen jó vízgazdálkodású kerti talajban, napon vagy félárnyékban jól érzi magát.

4. A Nagy-tó-partján futó út mellett jókora **vérmogyoró** (*Corylus maxima* 'Purpurea') bontogatja barkáit. Fiatal hajtásai szürkék, mirigyszőrösek. Nagy (14 cm) szíves vállú, kerekded levelei néha enyhén karéjosak, felső részükön kétszeresen fűrészes szélűek. Makktermését körülölelő, karéjos fogas csúcsú kupacslevelek a termés fölött palackszerűen összeszűkülnek. Alapfaja erről kapta nevét is: csöves mogyoró. Olajtartalmú magja rokonához, a közönséges mogyoróhoz hasonlóan ehető. Délkelet-Európától Kis-Ázsián át egészen a Kaukázusig honos, fényigényes cserje. Legismertebb fajtáját, a vöröslő barkájú, levelű és termésű 'Purpurea'-t (emellett állunk), gyakran ültetik kertekben és parkokban.

5. A kerten átfutó Sződ-Rákos patakot kísérő keményfa-ligeterdő üde talaján, a lombfakadás előtt, mikor még nem borul mélyárnyékba a gypszint, **geofiton növények** (melyek földbeni raktározó szervvel, gumóval, gumóval vészlik át a telet) szép lassan a hónap végére tarka szőnyeget varázsolnak az öreg bükkök, kőrisek, gyertyánok, égerek alá. Elsőként a hóvirágok, és a tőzikék nyílnak, valamint az út szélén messzire liláló **kárpáti sáfrány** (*Crocus heuffelianus*). Kárpáti bennszülött növény, de két belső magyarországi termőhelyen is él, Beregben és Bakonyalján, gyertyános-tölgyes és ligeterdő tisztásán. Mögötte halványabb kék színben tündököl a **csillagvirág** (*Scilla bifolia*), mely igen változékony faj, több alfaját különítik el a botanikusok. Üde erdők ritka növénye, elszörtan szinte az egész országban előfordul. Őket követik majd a boglárkafélék családjába tartozó aranysárga virágú **bogláros szellőrőzsa** (*Anemone ranunculoides*), a hasonló, de fehér **berki szellőrőzsa** (*A. nemorosa*) és a fák alatt nagy tömegben megjelenő, rózsaszín és a lila minden árnyalatában ragyogó ujjas és **odvas keltikék** (*Corydalis solida* és *C. cava*) és a **pettyegtetett tüdőfű** (*Pulmonaria officinalis*). Természetesen „vadvirágaink” kerti növényeinkhez hasonlóan teljes VÉDETTSÉGET élveznek, ezért csak távolról gyönyörködünk bennük és vigyázzunk rájuk!

6. Az üvegházakban élő növényeknek más életritmusuk van, nem a mi évszakováltásunkat követik, télen is sok virágzó növényben gyönyörködhetünk. Most kezdik virágzásukat

a **begóniák** (*Begonia spp.*), a botanika közel 900 fajukat ismeri. Egyivarú termős és porzós virágaik laza, bogas virágzatba tömörülnek. Levelük jellegzetesen aszimmetrikus vállú. Rendkívül változatos, kisebb-nagyobb, ép és szeldelt levelűek, haragos zöldek, bíborvörösek és sárgával, fehérrel, rózsaszínnel tarkázottak, pettyesek, párducfoltosak és tigriscsíkosak, élénkpiros vagy fémesen csillogó fonákúak, sima és hólyagos felszínűek, szőrösek, pikkelyesek, kidomborodó erezetűek. E parádés sokféleség részben a természet évezredes, részben a növénynevelés keze munkájának sokéves eredménye. Szerte a trópusokon, esőerdőkben és párás hegyvidéki régiókban elterjedtek. Sokoldalú, változatos felhasználású dísznövények, ma már mintegy 10 000 kertészeti hibridjük és fajtájuk van forgalomban. Nevüket Kanada francia gyarmati kormányzójáról, Michel Begonról (1638-1710) kapták, ki a botanika lelkes híve volt.

7. A Pálmaházban és az Orchideaházban most nyílik a különös **jádelián** (*Strongylodon macrobotrys*) Fás szárú lián, szára elérheti a 18 métert is. Bizarr színét egy érdekes jelenségnek (kopigmentáció) köszönheti. Egy a virágok kék és piros színéért (kémhatástól függően) felelős antociánhoz (malvin), egy sárga virágszint okozó flavonol-glikozid (saponarin) csatlakozik, és ezek speciális arányban (1:9) kapcsolódva zöldes árnyalatú kék színt eredményeznek. 3 méter hosszú fürtvirágzata akár 75-nél több virágból is állhat. A virágokat madarak és denevérek porozzák be. Fülöp-szigetek trópusi erdeiben, vízmosásokban, patakpartokon, fák koronájába futva él. Csak nagyon kevés botanikus kertben nyílik, ezért is nagy esemény dús virágzása.

8. Az orchideák rendkívüli formagazdagsága miatt a legnépszerűbb dísznövények. Közel 25 000 fajukat tartják nyilván, nem is szólva arról a sok 10 000 hibridről, amit keresztezésekkel sikerült az "orchidealáz" kezdete óta előállítani. Egy-egy különleges fajtáért vagyonokat fizetnek a tehetős gyűjtők. Virágaik elbűvölő szépségén és nehezen megközelíthető, rejtett élőhelyükön kívül nehéz szaporíthatóságuk is hozzájárul magas piaci értékükhöz. Egészen apró magvaik nem tartalmazzák a csírázáshoz szükséges tápanyagokat, ezt természetes élőhelyükön mikroszkópikus gombák révén kapják meg. Ennek híján azonban mesterséges körülmények között csak steril táptalajon, vagy a hajtáscsúcs szövettenyésztésével valósítható meg termesztésük. A papucсорchideák közé tartozó délkelet-ázsiai **vénuszpapucsok** (*Paphiopedilum*) azzal tűnnek ki a trópusi fajok közül, hogy nem a fák ágain megtelepedő ún. epifiták, hanem többnyire a dús avarban élő talajlakók. Nagy, 25 cm-t is elérő, viaszos virágaik magánosan fejlődnek. Nevüket jellegzetes papucs alakú mézajkukról kapták. Igénytelen dísznövények, ezért szobanövénynek, vágott virágnak is alkalmas. Sok hibrid fajtáját állították elő.